

COVID-19 SALGINININ KÜLTÜR VE SANAT ORGANİZASYONLARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF COVID-19 OUTCOME ON CULTURE AND ART ORGANIZATIONS

Doç. Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, Sanat ve Kültür
Yönetimi ABD, mek@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2089-3067

ÖZ

İlk kez Çin'in Wuhan eyaletinde görünen Coronavirus ile başlayan Covid-19 salgını zamanla yakın ülkelerde görüldükten sonra İtalya başta olmak üzere Avrupa kıtasında yayılıp daha sonra ise tüm dünyayı etkisi altına alan küresel sağlık krizine dönüşmüştür. Salgın sonrası alınan kararlar üretimden, eğitime, alışverişten sosyal etkinliklere kadar günlük yaşamın her aşamasını etkilemiştir. Özellikle sokağa çıkma yasağı ile hayat durmuş ve tüm ülkelerde bireylerin evlerinden çıkmaları yasaklanmıştır. Yasakla birlikte tüm spor ve sanat organizasyonları da iptal edilmiştir. Uluslararası organizasyonlar ve ligler dışında yerel etkinliklerde iptal edildiği için küçük çaplı da olsa tüm sanatsal ve kültürel etkinlikler (film festivalleri, şarkı yarışmaları (Eurovision), sanat fuarları, spor turnuvaları, maratonlar, sergiler, bienaller, konserler, turistik turlar, moda defileleri ve yarışmalar) ziyaretçilerinin sağlığını koruyabilmek için iptal etmek veya ileri tarihe ertelemek zorunda kalmışlardır. Gerçekleştirilemeyen etkinlikler ise bireyler, kurumlar ve devletler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 2020 yılının ilk yarısında yaşanan salgın sürecinin etkileri sadece ekonomiyle sınırlı kalmayıp sosyolojik ve psikolojik olarak da bireyleri etkilemiştir. Araştırmada sanat organizasyonlarının iptallerinin kurumlara ve ülke ekonomilerine etkileri incelenmiş ve yaşatacağı tahmini sonuçlar belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Koronavirus, Salgın, Sanat, Organizasyon

ABSTRACT

With the Covid-19 outbreak that started with Coronavirus, which first appeared in Wuhan province of China, the epidemic that started to spread in Italy and Europe after a short period of time, turned the global health crisis by affecting the whole world. Decisions taken after the epidemic have affected every stage of daily life, from production to education, from shopping to social events. Especially with the curfew, life has stopped and individuals are prohibited from leaving their homes in all countries. With the ban, all sports and arts organizations were also canceled. All artistic and cultural events (film festivals, song contests (Eurovision), art fairs, sports tournaments, marathons, exhibitions, biennials, concerts, touristic tours, fashion shows and competitions, although minor, as they are canceled at local events other than international organizations and leagues.) had to cancel their events or postpone them to a later date in order to protect their visitors' health. Unrealized activities had negative consequences on individuals, institutions and states. The effects of the pandemic process, which took place in the first half of 2020, were not only limited to the economy but also sociologically and psychologically. In the research, the effects of cancellations of art organizations on institutions and national economies were examined and the estimated results to be experienced were specified.

Keywords: Covid-19, Coronavirus, Pandemic, Art, Organization

M. E. KAHRAMAN, COVID-19 SALGINININ KÜLTÜR VE SANAT
ORGANİZASYONLARINA ETKİSİ

1.GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk'ün söylediği gibi “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir”. Çünkü sanat bireyin duygu ve düşüncelerinin tercümanıdır. İster sanatçı ister alımlayıcı olsun sanatsız bir yaşam düşünülemez. Edebi sanatlar, plastik sanatlar, müzik veya sahne sanatları fark etmez, her türlü sanat dalı meraklısı için duygusal ihtiyaçtır. Yeme, içme ve yürüme birer biyolojik ihtiyaç ise konuşma, dinleme, izleme ve düşünmekte psikolojik ihtiyaçlardır. Sosyalleşmek kadar düşünmek ve hayal kurmakta psikolojik gerekliliktir. Sanat, bireyin hayal gücünü geliştirmesi ve duygularını anlamlandırabilmesi için yardımcı bir araçtır. Okunulan kitap, izlenen film, dinlenen müzik veya incelenen resim bireyde psikolojik etkiler bırakarak yaşamını etkiler. Sanat, alımlayıcısını etkilediği gibi üreticisinin de (sanatçının) duygu ve düşüncelerinin ifade aracıdır.

Sanat, bir anlatım aracıdır. Anlatılmak, ifade edilmek istenenler; maddeyle, ses ve sözlerle hareketlerle biçim kazanır ki, böylece bir heykel taş yığını olmaktan, bir melodi gelişigüzel sesler olmaktan, bir resim boya kütlesi olmaktan, bir şiir ise rastgele sözler yığını olmaktan çıkar ve sanatın kendine özgü dünyasında anlam kazanır (Yılmaz, 2007, s.17). Çünkü varoluşundan beri insan kendini bir biçimlendirme gereksinimi ile karşı karşıya bulmuştur. Bu gereksinimini karşılarken kendine doğayı örnek almıştır. Doğada hiçbir biçim ya da olgunun tek başına açıklanamayacağını, herhangi bir şeyin ancak başka bir nesne ile ilişkisine göre tanımlayabileceğini görüyoruz. Bildiğimiz her şey, bir ilişki, bir birleşme sonucu meydana gelmiştir. İnsan eliyle yapılan biçimlendirme olgusu doğadaki biçimlenme olgusu ile benzeşmektedir (Gökaydın, 2002, s.9). Sanatçı da doğadan ilham alır ve yorumlar. Özellikle dans sanatının doğuşu doğadaki hayvanların hareketlerinden ilhamla başladığı bilinen bir gerçektir.

Sanatın yaşamdaki yeri arttıkça sanatçıların eserlerini sergilemesiyle sanat kurumlarının da temeli atılmıştır. Sanatçının ve alımlayıcının bir araya gelebildiği etkinlikler ve bu etkinliklerin yürütüldüğü mekânların artmasıyla sanatın bireysel gelişimdeki faydasının araştırılmasını da sağlamıştır. Modern yaşamda sanat organizasyonlarının önemi fark edilip sanatın bireyin yaşamındaki etkisi bilimsel olarak ispatlanınca organizasyonların düzenlenmeleri devlet tarafından teşvik edilmiştir. Plastik sanatlar ve sahne sanatları olarak ikiye ayrılan sanat organizasyonlarının amacı bireylere sanatla ilgili etkinlikler düzenlemektir.

Gelişmiş ülkelerde sanat organizasyonlarının yürütülmesi için kurumlar bulunmaktadır. Kurumlar ayrıca kültürel etkinlikleri de yürütmektedir. Çünkü sanat ve kültür etkinlikleri birbiriyle benzer özelliklere sahip olduğu için aynı kurum tarafından yönetilmek üzere birleştirilmiştir. Devlet tarafından yürütülen bu kurumlar dışında ayrıca özel kurum ve kuruluşlarda sanat ve kültür etkinliklerine hizmet vermektedir. Sanat ve kültür etkinliklerinin düzenlediği kurumlar şunlardır;

- Kültür ve Sanat Merkezleri,
- Konser Salonları,
- Müzeler,
- Tiyatro, Sinema, Opera ve Bale Salonları,
- Sanat Galerileri,
- Müzayede Evleri,
- Fuar ve Fuaye Mekanları,

Tüm kurum ve kuruluşların ortak amacı sanat ve kültür eserleriyle izleyiciyi bir araya getirmektir. Günümüzde ‘sanat ve kültür yönetimi’ olarak isimlendirilen bu alan, profesyonel olarak hizmet veren kurumların sayıca artmasını sağlamıştır. Ülke ekonomilerinin önemli bir payı konumuna gelen sanat ve kültür etkinlikleri yerel ve bölgesel kalkınmalara da destek olmaktadır. Bu sektörü yönlendiren ve geliştiren personelin yetiştirilebilmesi için birçok ülkede ve Türkiye’de lisans/lisansüstü eğitimler verilmektedir.

ABD’de ‘Sanat Yönetimi’ olarak bilinen programların Avrupa’daki karşılığı genellikle ‘Kültür Yönetimi’dir... İngilizcede Arts Management (Sanat İşletmeciliği), Arts Administration (Sanat Yönetimi/İdaresi), Cultural Management (Kültür İşletmeciliği) ve Cultural Administration (Kültür Yönetimi/İdaresi) şeklinde farklı kullanımlar ve bunlar üzerine de tartışmalar mevcuttur (Öztürk&Kurt, 2020, s.51). Bu eğitimlerin desteğiyle sanat ve kültür organizasyonlarında uzman kişilerin görev alması daha profesyonel organizasyonların yürütülmesini ve izleyici kitlesinin artmasını sağlamakta, bu sayede de gelirleri yükseltmektedir. Sadece sanat 2018 yılında ABD ekonomisine tarım, ulaşım veya depolamadan daha fazla 763,6 milyar Dolar katkıda bulunmuştur. Sanatta ülke genelinde 370 milyar Dolar’dan fazla kazancı olan 4,9 milyon işçi çalışmış, dahası, sanatlar pozitif ticaret dengesi sağlayarak ithal edilenden 20 milyar Dolar daha fazla ihraç etmiştir (Arts, 2018).

Sanat ve Kültür Endüstrisi

Tarihi bölgelere seyahatlerle başlayan kültür turizmi ardından müzelerin halka açılmasıyla sanat ve kültür endüstrisinin temelini atmıştır. 5 Temmuz 1841'de ilk seyahat turunu başlatan Thomas Cook ile seyahat turizmi başlamıştır. İngiltere'de işçiler ve aileleri için bir gezi düzenlemiş, çay, jambonlu sandviçler ve pirinç bant ikram edilmiştir. Daha sonra da demiryolu gezileriyle Cook zamanla repertuarını genişletmeye devam etmiş ve 1846'dan itibaren İskoçya'ya, sonra İrlanda'ya ve Avrupa kıtasına grup turları düzenlemiştir (Gülaçtı, 2020, s.83). Kültür turizminin ardından tatil turizmi de başlamıştı. Özellikle sanayi devriminin ardından işçi nüfusun artışıyla birlikte yaşanan gelişmelerden biri olan yıllık izin hakkının başlamasıyla çalışanların planlı tatil yapma süreci başlamış ve turizm sektörü gelişmeye başlamıştır. Turizmi müzelerin ve arkeolojik kazı merkezlerinin çoğalması da etkilemiş ve gelişmesini sağlamıştır. Festivaller ve uluslararası sanat organizasyonları da turizmi geliştirmiştir. Kültür ve sanat turizminden elde edilen para artıkça profesyonel organizatörlerde sayıca artmıştır.

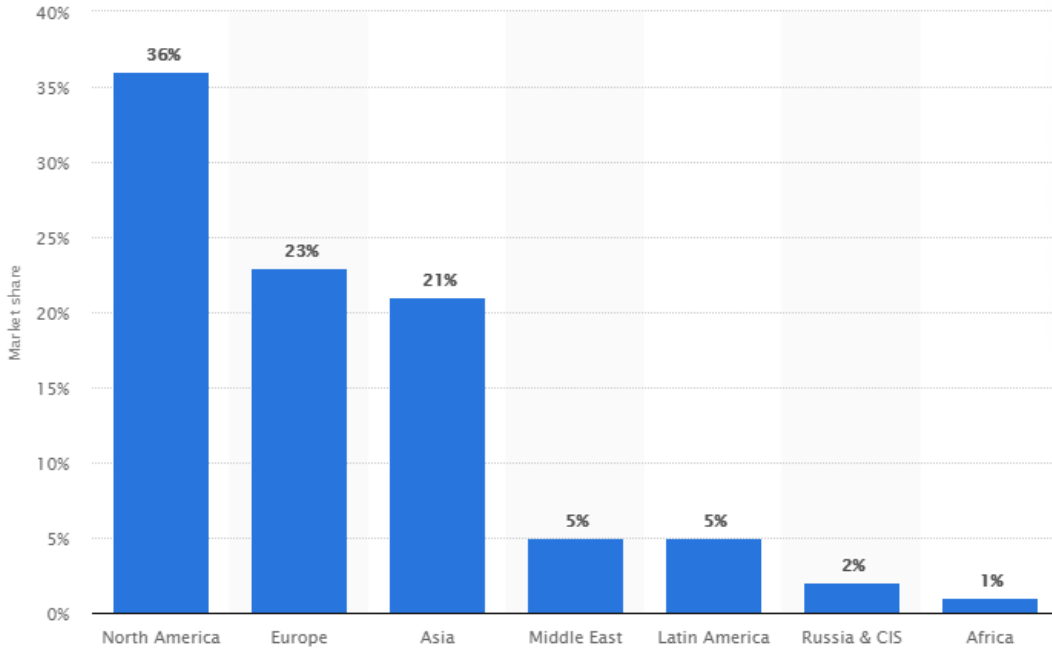
Sanat piyasasının gelişmesiyle bu piyasadan elde edilen gelirin artmasını sağlamış ve sanat organizatörlerinin önemini ortaya koymuştur. Zamanla organizatörler piyasaya hakim olmaya başladılar. Artık para alışverişinin yüksek miktarlarda olduğu müzayedeler düzenleniyor, yüksek rakamlara eserler satılıyor, yüksek bütçeli filmler çekiliyor, stadyumlarda konserler düzenleniyor ve müzisyenlerin plak satış rakamları milyonları geçiyordu. Bu dönemde sanatçılar sadece yaşamlarını sürdürebilmenin dışında lüks yaşama da kavuşmuşlardı. Örneğin Salvador Dali kendine bir kale satın alabilirken, Michael Jackson ise ülkesinin en lüks malikânesinde yaşayabiliyordu. Sanattan kazanılan paranın miktarı artıkça bu alana ilgi arttı ve beraberinde sanat organizatörlerinin rekabeti başladı. Sanat yönetimi ve işletmeciliği sektörü de aktif hale geldi (Kahraman, 2019, s.30). Uzmanlarca yürütülen kurumlar ve organizasyonlar sayesinde hem izleyiciyi sayısında hem de gelirlerde artış yaşanması sanat ve kültür endüstrisinin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Devlet desteği yüksek olsa da tüm bütçenin devlet teşvikinden oluşmasının kurumlarda hantallaşmaya ve küçülmeye neden olduğu görülünce kurumlara kendi bütçelerinin oluşturmalarını öneren İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinin bu kararı ile kurumlar sponsor bulabilmek için daha etkin hale geldiler. Ayrıca bu karar sonrası kurumlarda etkinlik çeşitliliği ve izleyici kitlesinde

genişlemeye gitmeye yönelik yeni politikalar oluşturulmuştur. Özel kuruluşlar ise kendi bütçelerini oluşturdukları için devlet desteğinin azalmasından fazla etkilenmediler.

Kurumların devamlılıklarını sürdürebilmeleri için geliştirdikleri politikalar bazen kurumun prestijini sarsabilmiş veya kurumun vizyonunda değişikliğe neden olabilmıştır. Gökçe'ye göre (2014, s.218) rekabetçi piyasada sanat kurumları, doğru stratejiler izlemedikleri takdirde yaşamlarını sürdürmeleri zorlaşmaktadır. Ancak sanat, rekabet ortamına konu olduğunda popüler olmaktan öteye geçememektedir.

Kurumlar arasında yaşanan rekabetler sanat pazarının küreselleştirmiş ve uluslararası pazarın oluşmasını sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) 2018 yılına ait küresel sanat pazarının bölgelere göre dağılımı görülmektedir. Pazardan en büyük payı alan Kuzey Amerika'nın başarısının arkasında kalabalık nüfusunun ilgi gösterdiği uluslararası sanat organizasyonları vardır. Oscar ödülüne ev sahipliği yapan ülkede Coachella, Bonnaroo, Burningman, Summerfest, South by Southwest gibi 2500'den fazla müzik festivali yanı sıra Daytona 500 ve Indianapolis 500 gibi yarış festivalleri düzenlenmektedir. Bunların dışında yürütülen yemek, tiyatro, sinema ve farklı konularda binlerce festivalleri de vardır. Bu yüzden Kuzey Amerika'yı ilk sırada görmek beklenen bir gerçektir.

Tablo 1: Küresel sanat pazarının 2018'de bölgesel dağılımı

Tabloda Avrupa'nın ikinci sırada olması Avrupa'daki ülkeler için büyük başarıdır, çünkü küçük yüzölçümü ve nüfusu bakımından listedeki diğer bölgelere göre daha küçük olmasına rağmen ikinci sırada yer alabilmiştir. Avrupa'nın sanat ve kültür etkinliklerindeki başarısının altında müzeleri ve çağdaş sanat organizasyonları (bienaller) gelmekte ve bunu tiyatro, opera, bale gibi sahne sanatları festivalleri takip etmektedir. Ayrıca müzik ve sinema festivalleri de vardır. Kültürel etkinlikler ise yoğunlukla Güney Avrupa ülkelerinde görülmektedir. Çünkü tarihi geçmişi kuzey ülkelere göre daha fazla olan Yunanistan, İtalya ve İspanya'da yerel özellikleri içeren kültürel festivaller ve organizasyonlar daha fazla düzenlenmektedir.

Kıta büyüklüğü açısından en büyük olan Asya kıtası nüfus bakımından da 4.5 milyar kişiyi barındırmasına rağmen sıralamada 3. sırada yer almasının bir nedeni Asya'da ki ülkelerin kültür ve sanat etkinliklerine verdiği ekonomik desteğin Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göre düşük kalmasıdır. Tabi ki tabloda Asya kıtasına ait Rusya ve Orta Doğu ülkelerinin ayrı bir başlık altında ele alınmasının da etkisi vardır. Fakat kıta büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu göz önüne alındığında listede ilk sırada yer alması ve diğer bölgelerle de açık ara farka sahip olması beklenirdi. Latin Amerika ve Afrika'nın da yine mevcut nüfus yoğunluğu ve yüzölçümünün genişliğine göre oldukça az etkinliğe ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

Yıllık Bütçelerin Kurumlara Etkisi

Küresel sanat ve kültür pazarında Kuzey Amerika ve Avrupa'nın başarılı görünmesinin nedeni sadece bireylerin sanata olan ilgisiyle açıklamak yanlış olacaktır, başarının ardında yöneticilerin ekonomik destekte bulunmaları da vardır. Örneğin Avrupa Parlamentosunun 2013 yılında aldığı karar şöyledir; 19 Kasım 2013 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan ve 5 Aralık'ta Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi tarafından onaylanan Avrupa Birliği'nin Yaratıcı Avrupa Programı, 2014-2020 döneminde Avrupa kültür ve yaratıcı sektörlerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Yaratıcı Avrupa programı önceki MEDIA, MEDIA Mundus ve Kültür programlarını kapsamakta ve toplam bütçesi bir önceki yıla göre %9 artışla 1,46 milyar Avro'dur. Böylece Avrupa kültürü, sinema, televizyon, müzik, edebiyat, sahne sanatları, miras ve ilgili alanlar AB kurumlarından daha fazla destek almıştır (Adopted, 2015).

Kurumlara verilen desteklerle büyüyen sanat ve kültür endüstrisinde hizmetli personel sayısında da son 20 yılda artış görülmektedir. 2018 verilerine göre örneğin Birleşik Krallık'taki müze ve galerilerdeki tahmini işçi sayısı 89.000, müzik, sahne ve görsel sanatlarda tahmini işçi sayısı 296.000'dir. İşçi sayıları içinde aktif çalışan ve kültür-sanat organizasyonları alanında uzman olanlarla birlikte her işte görev alabilen ara elemanlarda olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden organizasyon içinde aktif çalışan sayısında artış yaşanması bazen organizasyon sayılarının dönemlik artışıyla da ilgilidir. Yaşanan süreli artış profesyonel çalışan sayısını etkilemeyebilir. Gökçe Parsehyan'a göre (2019, s.106) her örgüt için tek bir iyi insan kaynakları yönetim modelinden söz edilemez. Her örgüt kendi ihtiyaçları doğrultusunda insan kaynakları yönetimini sürdürmelidir. Sürekli artan rekabet ortamında insan kaynakları yönetiminin davranış odaklı olması ise kurumların sürdürülebilir olmaları için önem teşkil etmektedir.

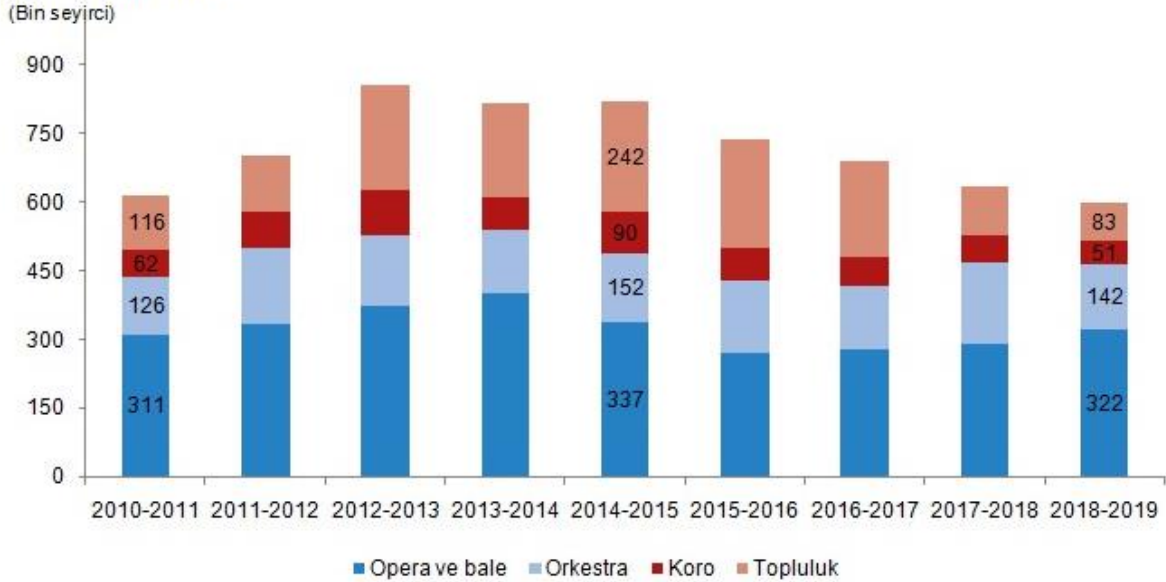
Sanat kurumlarında ve organizasyonlarda görev alan profesyonel personelin sayıca artması ziyaretçilerin memnuniyetini olumlu etkilediği için ziyaretçi sayısında da artış görülmektedir. Birleşik Krallık'ta görev alan personelin oranına göre örneğin müzelerine gelen ziyaretçi sayıları karşılaştırıldığında müzelerin beklenen ilgiyi çektiği söylenebilir. Sanat Gazetesinde yayınlanan 2018 ziyaretçi verilerine göre Tate Modern 5.86 milyon ile en çok ziyaret edilen kurumdu, ardından 5.82 milyon British Museum, 5.75 milyon Ulusal Galeri ve 3.97 milyon ziyaretçi ile Victoria & Albert Müzesi'dir. Ayrıca İngiltere Tiyatrosu ve Londra Tiyatrosu Derneği'nin rakamlarına göre, Londra ve İngiltere genelinde tiyatrolar 2018'de 34 milyondan fazla ziyaretçi çekti ve 62.945 performanstan 1.28 milyar £ bilet geliri elde etti (Solt, 2019).

Benzer veriler Türkiye'nin sanat ve kültür politikalarının sonuçlarını da açıklamaya yeterli olacaktır. Örneğin Devlet Opera ve Bale Genel Müdürlüğü'nün çalışanları ve ziyaretçi sayıları değerlendirilebilir. TÜİK verilerine göre; Opera ve Bale Genel Müdürlüğü'ne bağlı opera ve balelerde, 2018-2019 sezonunda, misafir sanatçılar dahil görev yapan sanatçı 2 bin 416 kişidir. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı orkestralarda, 343, korolarda 622 ve topluluklarda 380 sanatçı görev almıştır. Tabi ki sanatçılar dışında bu organizasyonların düzenlenmesinde görev alan çalışanlarda mevcuttur. Ziyaretçi sayıları incelendiğinde; opera ve bale seyirci sayısı 2018-2019 sezonunda, bir önceki sezona göre %10,0 artarak 322 bin 189 oldu (Tablo 2). Orkestra, koro ve topluluklarda seyirci sayısı 2018-2019 sezonunda, bir

önceki sezona göre %20,0 azalarak 275 bin 343 oldu. Orkestra seyirci sayısı geçen sezona göre %19,1 azalarak 142 bin 153'e, koro seyirci sayısı %14,4 azalarak 50 bin 671'e, topluluk seyirci sayısı ise %24,4 azalarak 82 bin 519'a düştü (TÜİK, 2020).

Seyirci sayısı, 2011-2019

Tablo 2: Opera ve bale salonu, koltuk, oynanan eser, gösteri ve seyirci sayısı (TÜİK, 2020)

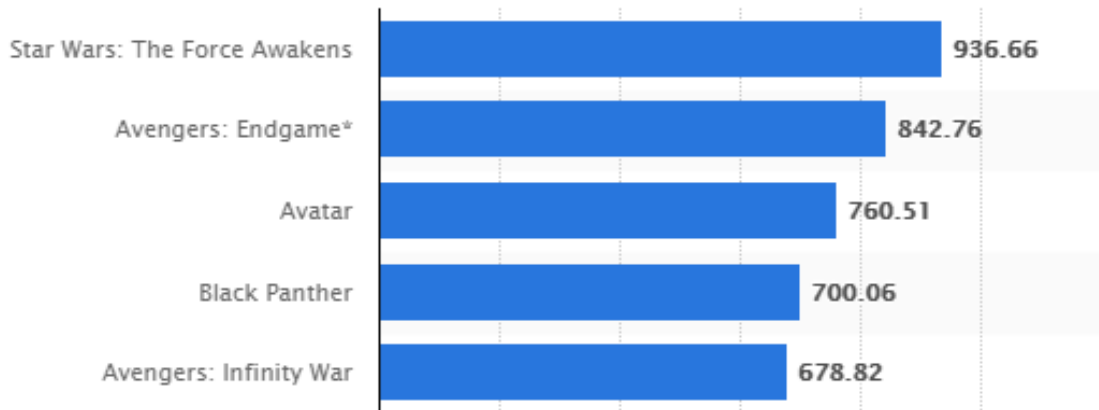
Sahne sanatların başka bir alanı olan sinemada ise Türkiye’de son sekiz yılda salon sayısında %50 artış yaşanırken ziyaretçi sayısındaki artış %90'lara yakındır. Opera ve balenin izleyici sayısındaki artış sinema ile karşılaştırıldığı zaman sinema izleyicisinde daha fazla artış olmuştur. Sinema sektörü sahne sanatları alanında dünya genelinde en geniş ve yüksek gelirli bir kolunu oluşturmasına rağmen sinemanın salona ihtiyaç duymasından ötürü Covid-19 salgını sinema sektörünü de etkilemiştir. Önemli Hollywood filmlerinin gala tarihlerini ertelemeleriyle başlayan süreç tüm filmlerin aynı kararı almasına neden olmuştur. Wonder Woman 1984 filminin 21 Nisan’da planlanan galasının 14 Ağustos’a iletmesiyle ilgili başlayan süreç Pixar, Batman, Mulan, Jungle Cruise, Shang-Chi, Doctor Strance 2, Thor: Love and Thunder, Black Panther 2, Captain Marvel 2, Free Guy, The French Dispatch, Son Düello ve The New Mutants gibi filmlerinde ertelenmesiyle devam etti. You Should Have Left gibi bazı filmler ise internet ortamında yayınlanma kararı verdi.

Yıl	Sinema salonu sayısı	Sinema seyirci sayısı
2010	1 834	35 787 380
2011	1 917	37 439 786
2012	1 998	39 002 190
2013	2 102	45 077 509
2014	2 170	55 378 716
2015	2 356	57 148 011
2016	2 483	55 260 600
2017	2 692	68 482 526
2018	2 858	64 772 380

Tablo 3: TÜİK 2018 Yılı Sinema Salonu ve Seyirci Sayısı Verileri, (TÜİK, 2020)

2017 yılında 43 milyar Dolar gelir elde eden Hollywood sinema sektörü 2018 yılında 136 milyar Dolar bütçesini duyurmuştu. 2019 yılı verilerinin net rakamları halen açıklanmazken salgın sürecinden dolayı ertelenen galalar ve film çekimlerden ötürü yaşanan maddi kayıplar önümüzdeki yıllarda net rakamlarla açıklanacaktır. Sadece Star Wars: The Force Awakens filminin 936.66 milyon Dolar hasılatı göz önüne alınırsa yaşanan gerçek kaybın miktarını hesaplayabilmek zor olacaktır. Sadece gişe getirisi dışında çalışan personel sayısındaki azalmadan ötürü işsiz kalan kişilerinde alamadığı ücretlerde bu hesaplamaların içine dâhil edilmelidir.

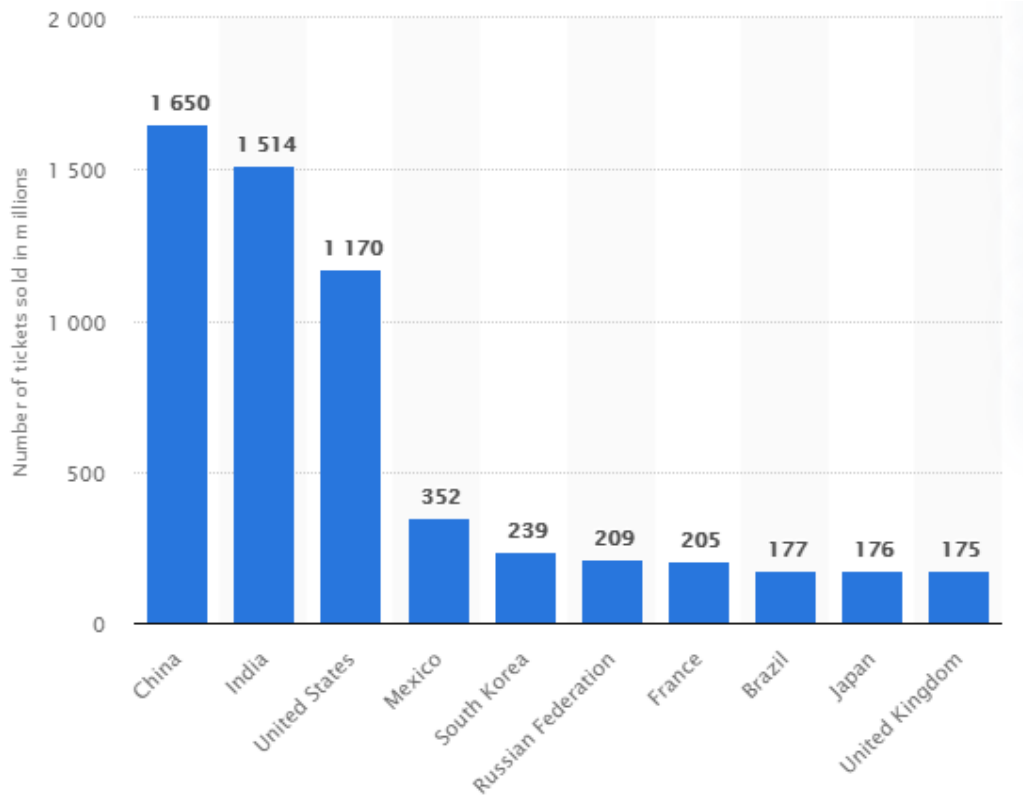

Tablo 4: 2019 Yılı En Yüksek Hasılatı (Dolar) ile İlk 5'e Giren 3D Filmler (Statista, 2020)

Özellikle ABD ve Avrupa üzerinden yapılan hesaplamaların yanı sıra Türkiye'nin de bütçesinin incelenmesi gerekmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın himayesinde yürütülen kültür ve sanat organizasyonları için her yıl hükümet tarafından ayrılan bütçe

açıklanmaktadır. Örneğin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2017 yılı bütçesi 3.5 milyar TL'dir. 2017 verilerine göre sanat ve kültür faaliyetlerinden elde edilen gelir 14.6 milyar TL, aynı yıl toplam çalışan sayısı ise 52 bin kişidir. Ülke istihdamına göre kıyaslanırsa %0,3 civarında olması ise halen az olduğunu göstermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2019 bütçesi ise 5.7 milyar TL'dir. Almanya'nın 2019 bütçesi 1.8 milyar Avro ve yıllık %9'luk bir artış yapmıştır. İngiltere 2020 için kültürel etkinlikler, müzeler ve kütüphaneler için 250 milyon Pound, Fransa 2.930 milyon Avro ayırmıştır. ABD Kongresinde ise kültür ve sanat için genel bir bütçe belirlenmez, bu yetki eyaletlere bırakılmıştır. Örneğin sadece California'nın 2020 bütçesi 49 milyon Dolar'dır.

Tablo 5: 2019 Yılı Sinema Bileti Satış Oranları (Watson, 2020).

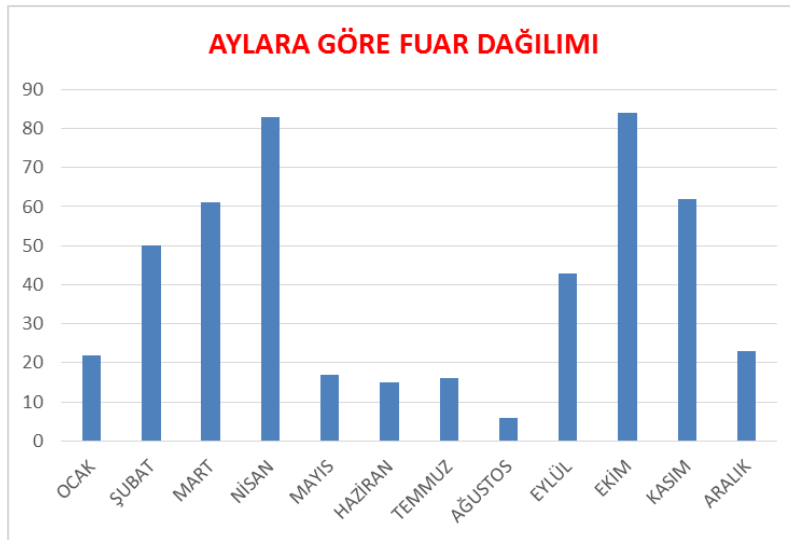
Covid-19 ile İptal Edilen Etkinlikler

Salgının dünya genelinde duyulup yayıldığı Mart ayı ile normalleşme sürecinin başladığı Haziran ayı arasında geçen 3 aylık süreçte (1 Mart-31 Mayıs) sadece ABD'de 264 adet müzik festivali iptal edilmiştir (Listeningthroughthelens, 2018). ABD'nin festivaller ülkesi olduğu bir gerçektir, fakat festivallerinin büyük bir kısmı yerel ölçüde sürdürülüp sadece ülke içi turizmi hareketlendirmektedir. Bu yüzden 50 eyalette aynı anda düzenlenen

festivaller vardır. Fakat Avrupa’da festivaller daha planlı hazırlandığı için benzer içerikli festival tarihleri belirlenirken çakışmamasına özen gösterilir. Bu yüzden festivaller birbirini takip ederler. 2020 yılında Avrupa’nın en önemli kültür ve müzik festivalinin yarısı salgın sürecine denk gelmiştir. Bunlardan bazıları Venedik Karnavalı (İtalya), Vinterjazz (Danimarka), Aziz Patrick Günü (İrlanda), Keukenhof (Hollanda), King’s Day (Hollanda), Stars of the White Nights Festivali (Rusya), Chelsea Çiçek Gösterisi (İngiltere), Fiesta de San Isidro (İspanya), Ultra Europe (Hırvatistan), Creamfields (İngiltere), Primavera Sound (İspanya), Rock am Ring & Rock im Park (Almanya) festivalleridir. Bu festivaller uluslararası nitelikte düzenlendiği için ülke turizmini de etkilemektedir.

Kültürel, sanatsal, eğlence, sağlık, ticari ve eğitim içerikli fuar ve festivallere sıklıkla ev sahipliği yapan Türkiye’de yılın her günü festival düzenlenmektedir. Yıl boyunca 1400 civarı fuar ve festival düzenlenen ülkede bahar ve yaz ayları en fazla tercih edilen dönem olduğu görülmektedir. Fakat salgından ötürü 2020 yılının ilk yarısında Adana Portakal Festivali, İstanbul Film Festivali, Alaçatı Ot Festivali, Diyet Fest, Kars Kış Oyunları Festivali, Sonar İstanbul, Uluslararası Dans Festivali (İstanbul), Holifest, Urla Enginar Festivali, Hıdırellez Festivali, Electronica Festival, Caz Festivali ve Kiraz Festivali gibi tüm festival iptal edilmiştir. Festival kadar fazla olmasa da Türkiye’de 2019 yılında 482 fuar düzenlenmiş ve 62293 kişi katılımcı sayısına ulaşılmıştır. Aylara göre dağılımı incelendiğinde yine salgın dönemine denk geldiği için iptal edilen fuarların fazla olduğu görülür (Tablo 6).

Tablo 6: 2019 yılı Türkiye’de Düzenlenen Fuar Sayısı (TOBB, 2020)

İptal edilen organizasyonlar festivallerle sınırlı kalmayıp açık ve kapalı mekânlarda izleyicilerin bir araya geldiği tüm etkinlikleri ve organizasyonları etkilemiştir. Film festivalleri, şarkı yarışmaları (Eurovision), sanat fuarları, spor turnuvaları, maratonlar, sergiler, bienaller, konserler, turistik turlar, moda defileleri ve yarışmalar ziyaretçilerin sağlığını koruyabilmek için etkinliklerini iptal etmek veya ileri tarihe ertelemek zorunda kalmışlardır. Organizasyon yetkilileri ilk süreçte iptalden ziyade açılış tarihlerini ertelerken daha sonra Covid-19 salgınının büyüklüğü anlaşılınca 2020 yılı için tamamen iptal etmek zorunda kaldılar.

Fuar ve festivaller dışında sinema sektörü de vizyona giriş tarihi ertelenen filmlerle veya çekimleri ertelenen yeni film haberleriyle gündeme gelmiştir. 9 Kere Leyla, Müstakbel Damat, Malazgirt 1071, Adanış: Kutsal Kavga, Aslan Hürkuş: Kayıp Elmas gibi filmlerin galaları iptal edilirken sinema filmlerinin destekleyicisi olan Cannes Film Festivali, CinemaCon, Hong Kong Uluslararası Film Festivali, 24. Hong Kong Filmart, 2020 SXSW Film Festivali, 2. Selanik Belgesel Festivali ve 16. Akbank Kısa Film Festivali gibi film festivalleri de iptal edilmiştir. Çekim sürecinin sinemayla benzerliği bulunan televizyon dizileri de salgından ötürü çekimlere ara vererek yeni bölümleri çekememiştir. Bu yüzden televizyon kanalları ad Covid-19 salgınından olumsuz etkilenmiştir. Festivaller gibi sinema ve dizi sektörünün de ekonomik kaybını hesaplamak uzun zaman alacaktır.

Covid-19 salgınından dolayı tüm sergiler ve organizasyonlar da iptal edilmiştir. Venedik Mimarlık Bienali, Riga Uluslararası Çağdaş Sanat Bienali, Sydney Bienali, Frieze New York, Fusebox ve Singapur Bienali bunlardan bazılarıdır. Organizasyonlar dışında tüm müzeler, ören yerleri, sanat galerileri ve müzayede evleri de kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır.

Weizsaecker'in 10 Mart tarihinde yayınladığı rapora göre (2020), Avrupa'da iptal edilen veya ertelenen sergi sayısı: 220'den fazladır. Dünya genelinde 500'den fazla fuar ve sergi iptal edilmiş veya ertelenmiştir. Başlangıçta, ana sonuçlar doğrudan Asya'da hissedilmiş, ancak şimdi Avrupa'da 220'den fazla ticaret fuarı iptal edildi veya ertelendi. Avrupa'da zarar 39 milyar avro'dur. Küresel olarak, toplam satışların çeyrek başına 114 milyar avro olduğu tahmin ediliyor. Avrupa'da fuar endüstrisinin kendisi, örneğin stand inşaatı, taşımacılık ve turizmle ilgili endüstrilerde, yılın her çeyreğinde ortalama 23,1 milyar avro ve 206,081 FTE istihdam üretiyor. Küresel olarak, sergi sektörü 810.537'den fazla FTE işine dönüşerek çeyrek

başına 68,8 milyar Avro'luk toplam ekonomik çıktı üretiyor. Avrupa'da, koronavirüsten yaşadığı 3 aylık zarar 5,8 milyar Avro'dan yüksektir. Avrupa'da şimdiye kadar yapılan gösteri iptallerinin ardından 51.400 iş kaybedilebilir. Küresel ekonomik zararın toplam çıktı kaybının 14,4 milyar avro olduğu tahmin ediliyor. Asya/Pasifik için, etki şu anki çeyrekte 8,4 milyar Avro'dan fazladır.

Sonuç

Covid-19 salgını ile 2020 Tokyo Olimpiyatları, Burning Man, Eurovision Şarkı Yarışması veya Tony Ödülleri gibi önemli etkinliklerin iptal edildiğine dair haberlere medyada yer verilmiştir. Fakat dünya genelinde iptal edilen etkinlikler sadece bunlarla sınırlı kalmayıp on binlercesi de iptal edilmiştir. Bu iptal edilen organizasyonların tamamının tek nedeni izleyicilerin sağlığını korumaktı ve uygun ortam oluşturulana kadar beklenileceği açıklanmıştır. Lakin salgın sürecinin uzaması ile kültür ve sanat etkinliklerinin kaybında tahmin edilen rakamların oldukça üstüne çıkmıştır. Salgının yoğun görüldüğü Şubat ve Mart aylarında bu sürecin kısa süreceği düşünülüp etkinlikler sadece iptal edilmekte veya ertelenmekteydi. Fakat salgın sürecinin ciddiyeti ve süreci kavrandığında ise iptal edilmesi veya ertelenmesinden ziyade sanal platforma taşınmasına yönelik hazırlıklar başlamıştır. Çünkü organizasyonların iptaliyle uğranan zararın yerine sanal ortama taşınarak daha düşük de olsa kar elde edilme düşüncesi başlamıştır. Sanal organizasyonlar öncelikle konserler ve toplantılar ile başlamıştır.

Sanal ortamda da olsa organizasyonların devam etmesi gerekmektedir, çünkü sanat ve kültür alanlarında hizmet veren kurumlar düzenledikleri organizasyonlar ile hem alana hizmet vermekte hem de ekonomik gelir elde etmektedir. Düzenli veya sezonluk etkinlikler olarak yürütülen organizasyonların çalışanları sayı ve vasıf açısından organizasyon türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Özellikle festival, fuar, konser ve bienal gibi süreli etkinliklerde geçici çalışanlardan faydalanılmakta ve etkinlik süresince ücretlendirilirler. Bu etkinliklerde ihtiyaç duyulan çalışanlar ise genellikle üniversite öğrencileri veya diğer gençlerden seçilmekte ve onlar için geçici de olsa gelir kaynağı durumundadır. Salgın süresince iptal edilen festival sayıları önceki yıl verilerine göre incelendiğinde yüksek rakamlarda olduğu görülmektedir. Covid-19 salgınının biteceğine dair net bilgi olmadığı için yaşanan krizin boyutu da bilinmemektedir. Salgın süreci devam ettiği için kültür ve sanat alanına yaşattığı ekonomik zararı hesaplamak zordur. Salgının tamamen ortadan kalkmasının ertesi yılı gerçek

zararı hesaplayabilecek veriler elde edilebilir. Fakat 2020 yılının ilk yarısında yaşanan salgından ötürü etkinliklerin tamamının iptali ile yıllık cironun yarısının kaybedildiği de bir gerçektir ve salgın sürecinin hızla devam etmesi 2020 yılının ikinci yarısını da etkileyebileceğini göstermekte hatta 2021 yılında da etkili olabileceği tahminleri haberlerde yer edinmektedir.

Covid-19 salgınının erken çözümleneceği inancıyla ertelenen daha sonra sürecin ehemmiyeti anlaşılınca iptal edilen etkinliklerin sayısı artmış fakat yaşanan ekonomik kriz ve uzayan salgın süreciyle birlikte organizatörler bazı etkinlikleri sanal ortama taşımalarına neden olmuştur. Konserler ve söyleşilerle başlayan sanal ortam denemeleri sergilerle ve müzayedelerle devam etmiştir. Hükümetlerde tüm sektörlerde yaşanan ekonomik krizleri durdurabilmek için Haziran ayıyla birlikte normalleşme sürecini başlatarak bazı sektörlerin toparlanmasına destek olma kararı aldılar. Fakat kültür ve sanat organizasyonları izleyicilerle gerçekleştirildiği için bu yüzden normalleşme sürecinin ilk aşamalarından kültür ve sanat endüstrisi faydalanamamıştır. Çünkü konser, festival, fuar ve bienal gibi büyük ölçekli organizasyonların katılımcı sayılarının yüksek olmalarından dolayı düzenlenmesine izin verilmemektedir. Maalesef izin verilmeyen bu organizasyonlar ise kültür ve sanat endüstrisinin belkemiği konumundadır. Müzeler, ören yerleri ve sergi salonları ise ilk normalleşme süreciyle birlikte kademeli olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu sayede yurt içi kültür ve sanat endüstrisinde yavaşta olsa bir hareketlenme görülmektedir. Uluslararası seyahat izinlerinden sonra kültür ve sanat endüstrisindeki canlanma biraz daha artabilecektir fakat Covid-19 salgını tamamen bitmeden bu endüstri ve diğer tüm endüstriler eski üretkenliğine kavuşamayacaktır. 2020 yılı sonuna kadar da salgın sürecinin biteceğine dair kesin görüşlerin olmaması bireylerin salgınla yaşamaya alışması gerekliliği gerçeğini ortaya koymakta ve kültür-sanat organizasyonlarında Coronavirüs ile mücadelede yeni yöntemlerin uygulanmasına yol açacaktır. Çünkü ziyaretçiler anca virüsün bulaşma riskinin hiç olmayacağı mekanlarda korkusuzca uzun zaman geçirebileceklerdir. Sanat ve kültür endüstrisinin toparlanması için bu hizmetlerin sağlanabilmesi elzem bir ihtiyaçtır.

KAYNAKLAR

Arts, (2018). The Arts Contribute More Than \$760 Billion to the U.S. Economy, <https://www.arts.gov/news/2018/arts-contribute-more-760-billion-us-economy> adresinden 21.04.2020 tarihinde erişilmiştir.

Adopted (2015), <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/creative-and-cultural-industries-european-asset-be-used-global-competition-own-initiative-opinion> adresinden 18.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Gökçe, B. (2014). Müzelerin Yönetim Anlayışında Meydana Gelen Değişimler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (2), 217-227. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2836/38665>

Gökçe Parsehyan, B. (2019). Sanat Kurumlarında İnsan Kaynakları Yönetimi Çerçevesinde Örgütsel Davranışa Bakış. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 9 (2), 104-110. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/44330/547785>

Gökaydın, N. (2002). Temel Sanat Eğitimi, MEB Yayınları, Ankara.

Gülaçtı, İ. E. (2020), Seyahat Reklamlarında Fotoğrafın Etkisi, Reklam ve Sanat, Efe Akademi Yayıncılık, İstanbul

Kahraman, M. E. (2019). Sanat Kültür Yönetimi ve İşletmeciliği, Efe Akademi Yayınları, İstanbul.

Listeningthroughthelens, (2018). <https://listeningthroughthelens.com/2018/08/15/list-of-music-festivals-usa-2019> adresinden 22.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Öztürk, Y, Kurt, B. (2020). Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Giriş Denemesi. Yedi , (23) , 45-57. DOI: 10.17484/yedi.611731

Solt, (2019). İngiltere Tiyatro yayını <https://www.thecreativeindustries.co.uk/industries/arts-culture/arts-culture-facts-and-figures/the-economic-contribution-of-the-arts&prev=search> adresinden 18.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

TUİK, 2020, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden 25.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Yılmaz, M. (2007), Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar, gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Weizsaecker B. 2020, <http://www.emeca.eu/press-area/releases/coronavirus-outbreak-impact-on-the-european-exhibition-industry>

Tablo Kaynakçası;

Tablo 1: <https://www.statista.com/statistics/1063106/global-art-market-distribution/> adresinden 11.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 2: TÜİK, (2020). <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden 25.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 3: TÜİK (2020). <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden 25.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 4: 2019 Yılı En Yüksek Hasılatı (Dolar) ile İlk 5'e Giren 3D Filmler (<https://www.statista.com/statistics/348870/highest-grossing-3d-movies/> adresinden 23.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 5: Watson, A. (2020). <https://www.statista.com/statistics/252729/leading-film-markets-worldwide-by-number-of-tickets-sold/> adresinden 26.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 6: <https://www.tobb.org.tr/FuarlarMudurlugu/Sayfalar/Istatistikler.php> adresinden 27.05.2020 tarihinde erişilmiştir.